

TÜRKÇE LİTERATÜRDE ÇEVİRİBİLİM ALANINI BELİRTEN TERİM(LER) VE BU TERİM(LER)İN KAPSAMLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

*Şaban KÖKTÜRK****

*Cem ODACIOĞLU***

*Nazan Müge UYSAL*****

ÖZET

Çeviri tarihi ile ilgili çalışmalar, çevirinin düzenli ve sistemli bir şekilde yapıldığı ve çeviri eyleminde kuramsal tohumların atıldığı ilk dönemin Antik Roma dönemi olduğunu göstermektedir. Bir sorunsal olarak antik çağdan bu yana incelenen çeviri, bilimsel bir perspektifle ilk olarak dilbilimin bir alt disiplini olarak incelenmiş, 1970’li yıllardan sonra ise bağımsız bir disiplin olarak kabul edilmeye başlamıştır. İnceleme konusu, insana, kültüre, dile özgü böylesine karmaşık bir doğaya sahip olan bir disiplin için kesin sınırların çizilmesi ve genel geçer kuralların koyulması zordur. Ancak bilimsel çalışmaların sürdürüldüğü disiplinlerde kavramların içeriklerine ilişkin bir uzlaşmanın olması gerektiği de aşikârdır. Ülkemizde bu bilimsel çalışma alanının genel adının kullanımı açısından bu alanda faaliyet gösteren akademisyenlerin söylemleri incelendiğinde bir tutarlılık bulunduğu¹ söylenebilir, ancak kavramın altının ne ile doldurulduğu hususunda tam bir ortak kabulün olmadığı görülmektedir. Ülkemizde kavramların altının ne ile doldurulduğu hususunda görülen bu farklılıkların alanda egemen olan farklı ekollerin epistemolojik yaklaşım farklılıklarıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada, öncelikle Alman ve Anglosakson ekollerinin çeviri disiplinini hangi terimle ifade ettiği ve terimin altını ne ile doldurduğu hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra, ülkemizdeki akademisyenlerin çeviri alanına bakış açıları ve alan adı ile ilgili kullandıkları terimler ve terimlerin altını ne ile doldurdukları bir söylem analiziyle gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, çeviri alanını belirten terim(ler)in arama motorlarında hangi çeşitlilikle kullanıldığını ve yaygın olarak tercih edilen terimleri içeren Google Trends Arama hacimleri ile ilgili bilgiler de sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, Çeviri Araştırmaları, James Holmes, üst alan kavramı, kavram

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

*** Yrd. Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, El-mek: skokturk@sakarya.edu.tr

** Arş. Gör. Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, El-mek: codacioglu@sakarya.edu.tr

**** Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, El-mek: mugenazan@hotmail.com

¹ Zaten “terimler bilim, sanat ve meslek dallarının mensupları arasında anlaşmayı sağlayan, ait olduğu alanın özel kavramlarını karşılayan kelimelerdir” (Kültürel, 2009:2378)

AN EVALUATION OF THE UMBRELLA TERMS IN THE REALM OF TRANSLATION STUDIES WITHIN THE TURKISH CONTEXT

ABSTRACT

Studies regarding the history of translation show that the first period when theoretical bases of translation were laid and translation was performed in a systematical way was the Ancient Roman times. Translation which was analyzed as a research question since Ancient Times was studied as a discipline of linguistics from a scientific perspective but accepted as an independent discipline after the 1970s. For a discipline the research area of which has such a complex nature pertaining to human, culture and language, drawing strict borders and establishing generally accepted rules are difficult. Yet, within disciplines where scientific studies are conducted, it is obvious that a consensus with respect to the content of concepts or terms is necessary. When the discourse of the academicians in the Turkish context is analyzed, it can be observed that there is a general consistency in terms of the umbrella term of translation discipline, yet; what the term stands for shows differences. The reason for this difference in their discourse can lie in the epistemological difference between different dominant approaches in this field. For this reason, in this study, first of all, some information about how these approaches, namely Anglo-Saxon and German Approaches (Schools), term translation discipline and what they mean by these terms have been given. Thereafter, Turkish academicians' viewpoints of translation field, terminology they use for the field and what they mean by this terminology has been presented with a discourse analysis concerning these academicians' studies. The terms pertaining to the umbrella term of translation in Google Search Trends have also been presented in order to see the variety of terms searched and which of these terms are mostly preferred on search engines.

Key Words: Science of Translation, Translation Studies, Übersetzungswissenschaft, James Holmes, umbrella term, concept/term.

1. GİRİŞ

Babil kulesi efsanesine göre Tanrıya ulaşmak için büyük bir gayretle Babil Kulesi'ni inşa etmekte olan insanoğlu sahip oldukları dil ortaklığını kaybetmekle cezalandırılır. Artık her biri farklı bir dile sahiptir ve dolayısıyla iletişim kuramazlar. Ve artık yeniden anlaşabilmek için çeviriye ihtiyaçları vardır. İşte belki de Babil efsanesinden bu yana var olan “[bu] dil kargaşasını ve [dil ve kültür farklılıklarını] aşmak adına verdiğimiz bir uğraştır çeviri ve dolayısıyla diller ötesi ortak bir [varlıktır]” (Kızıltan, 2001: 71) ya da “dillerin dili”dir (Göktürk, 2013).

Tarih bilginimizin bize izin verdiği kadar geriye gittiğimizde, çeviri üzerine düşünen ve onu kuramsallaştırma gayretinde bulunan ilk toplumun Romalılar olduğunu görürüz. Eski Yunan edebiyatından Roma edebiyatına yeni eserler katarak Roma edebiyatını geliştirmek amacıyla çeviriler yapan Cicero ve Horatius milattan önceki yıllarda çeviri eyleminin anlamına göre mi yoksa sözcüğü sözcüğüne mi olması gerektiğini sorguluyorlardı (Gürçağlar, 2011: 105-106; Kızıltan, 2001: 75-76). Zaman içerisinde bir dönem yoğun olarak kilise kontrolünde gerçekleşen, zamanla sıradan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

halkın anlayabileceği şekilde yapılan İncil çevirilerinin ardından, çeviri stratejilerini sınıflandırmaya ve dillerin karşılaştırmalı biçim analizlerini oluşturmaya yönelik dilbilimsel uğraşlar ve eşdeğerlik sorunsalının tartışılması ile devam eden çeviri çalışmaları, 1970’lerde dilbilimsel yaklaşımların ötesine geçerek kültürel olguları da bünyesine almaya başlamıştır (Gürçağlar, 2011: 106-120).

Dolayısıyla 1970’li ve 80’li yıllar erek kültürün çeviri eylemindeki öneminin kavrandığı ve betimleyici ve işlevsel yaklaşımların ortaya çıktığı bir dönem haline gelmiştir. Bir başka ifadeyle, artık dilbilimsel veriler çeviri etkinliklerini çözümlmek ve açıklamak için yeterli olamıyor, bu eylemin daha sınırları geniş, çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu fark ediliyordu. Bundan ötürü, çeviri eylemini kapsayan çalışmaların artık farklı bir alan olarak düşünülmesi kaçınılmazdı. Bu sebeple, James S. Holmes’un 1972 yılında Kopenhag’da düzenlenen Üçüncü Uluslararası Uygulamalı Dilbilim Kongresi’nde sunduğu çeviri çalışmalarının adı ve doğası, içeriği ve alt alanları gibi konuları irdeleyen “The Name and Nature of Translation Studies” isimli bildirisi büyük yankı uyandırmıştı. Ve bu bildiriyle belki de o güne kadar önceleri dilbilim daha sonraları uygulamalı dilbilimin bir alt alanı olarak görülen bu araştırma alanının özerkleşmesi gerektiği fikrinin de tohumları atılmaya başlanmıştı.

1970’lerden bugüne geldiğimizde ise, artık, var olan kuramların eleştirilerinin yapıldığı, belki de çeviri fenomeninin bütün parçalarını ve sorunlarını çözümlenebilecek genel bir kuram oluşturulmasının zor olduğunun fark edildiği, onun yerine kültür ve dönemlerle sınırlı olgulardan bahsetmenin daha mümkün olduğunun kabul gördüğü bir dönemi yaşamaktayız. Ve hatta çeviri eyleminde dil ve kültürün ötesinde ideoloji ve güç ilişkilerinin bir kültür dizgesini ve dolayısıyla çeviri politikalarını ve stratejilerini nasıl etkilediğini veya etkileyebileceğini tartışıyoruz. Bunun da ötesinde sosyolojik yaklaşımların da etkisiyle çeviri olgularının arkasında yer alan insan unsuru, bir başka deyişle bir birey ve meslek sahibi olarak çevirmenin toplumsallaşma süreci, çeviri ve yayın dünyası, yayın politikaları ve çeviri eğitiminin nasıl olması gerektiği gibi konuları irdeliyoruz.

İnceleme konusu insana, kültüre, dile özgü böylesine karmaşık bir doğaya sahip olan bir inceleme alanı için kesin sınırların çizilmesi ve genel geçer kuralların koyulması da zordur. Belki de bu yüzden henüz bu çalışma alanının adı konusunda bile tam bir ortak fikre varılmış değil gibi gözüküyor. Çünkü çeviri alanında faaliyet gösteren en önemli ekollerden olan Anglosakson ve Alman ekollerinde bile alanın adlandırılmasıyla ilgili farklı terimler kullanılmaktadır. Bunun da ötesinde araştırma konusu veya sorunsal olarak odak noktaları da farklılık göstermektedir. Çeviri alanı ile ilgili Türkiye dışında görülen bu algı farklılıklarının ülkemizde de var olduğunu söylemek yanlış olmaz. Zira ülkemizde bu alanda çalışmalar yapan akademisyenlerin çeviri eylemi, süreçleri, kuramları vs. gibi konuları kapsayan bir üst alan adı olarak kullandıkları terimler ve bu terimlerin altını ne ile doldurdukları incelendiğinde bir ortaklıktan ziyade birtakım farklılıkların varlığı göze çarpmaktadır. Oysaki Descartes (1999: 16, aktaran Büyüknisan, 2008: 137) bilimsel çalışmaların sürdürüldüğü disiplinlerde kavramların içeriklerine ilişkin bir uzlaşmanın olması gerektiğini vurgulamakta ve bilimsel araştırmalarda kavram tanımından doğan farklılıkların ortak kabullere varmayı zorlaştırdığını ve sorunlara yol açtığını belirtmektedir.

Yukarıda açıklanan bilgilere de bakıldığında, söz konusu bilim dalını karşılayan üst kavram konusunda Türkiye’deki akademisyenlerin arasında bir tutarlılık olduğu söylenebilir de bu kavramın içeriği ve altının hangi yan kavramlarla doldurulduğu hususunda belirsizlikler veya farklı kullanımlar olduğu düşünülmektedir. Bu durumun alanda egemen olan farklı ekollerin epistemolojik yaklaşım farklılıklarıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir.² IBu sorunun somutlaştırılması ve

² Terimle ilgili genel bir tutarlılık olsa bile, altının neyle doldurulduğu konusunda farklı kullanım ve belirsizlikler olduğu ve “dil bilimciler tarafından dilin sürekli değişme içinde bulunan bir varlık olduğu” (Egro, 2009: 843) gerçeği düşünülürse, çalışmanın mantığı anlaşılabilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

farkındalığın sağlanması için böyle bir çalışmaya gerek duyulmuştur. Bu amaç doğrultusunda, önce Alman ve Anglosakson ekollerinde çeviri disiplininin kavramsal olarak nasıl tanımlandığı ve bu tanımların içerik olarak neyi kapsadıkları irdelenecektir. Ardından, Türkiye'deki akademisyenlerin konuyla ilgili çalışmalarında bilim dalı için kullanılan üst kavramları hangi yan (alt) terimlerle doldurdıklarına yer verilecek ve söylem analiziyle de bu akademisyenlerin alanın genel adı için kullandıkları terimler ve bu terimlerle neyi ifade ettikleri açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmada sorunun daha net görülebilmesi için 3 farklı tabloya yer verilmekte ve bu tabloların açıklamaları yapılmaktadır. Çalışmanın sonunda ise bu tablolardan elde edilen verilerin değerlendirilmesi yapılmaktadır³.

2. TRANSLATION STUDIES (Çeviri Araştırmaları/Çalışmaları) ve ÜBERSETZUNGSWISSENSCHAFT (Çeviribilim)

Michael Mulkey'in da söylediği gibi “bilim, bilinmeyen alanların keşfedilmesiyle ilerler” (çev. A. Koş, 2004: 107). Bilim dünyasında yeni bir sorunla karşılaşıldığında, ilgili konuya yakın bilim insanları kendi çalışma alanlarındaki modelleri veya paradigmaları kullanarak soruna yaklaşmaya ve onu çözmeye çalışırlar. Şayet mevcut yöntemlerle sorun çözümlenebiliyorsa sorun ilgili bilim dalının bir alt dalı olarak faaliyet gösterebilir, ancak mevcut modeller yeterli sonuç vermiyorsa o zaman sorunu inceleyen araştırmacılar “yeni iletişim kanallarının kurulmasına”, yeni amaç ve yaklaşımların belirlenmesine yol açarlar, bu da yeni bir “bilim dalı ütopyasını” doğurur (çev. Koş, 2004: 107-108).

Pek çok akademik disiplin ile karşılaştırıldığında özerk bir araştırma alanı olarak geçmiş 20. yüzyılın sonlarına uzanan “Translation Studies”/ “Übersetzungswissenschaft”/ “Çeviri Araştırmaları/Çalışmaları” veya “Çeviribilim” böyle bir ilerleme sürecinden geçmiş ve dilbilim, uygulamalı dilbilim ve karşılaştırmalı edebiyat gibi farklı alanlardan doğmuş, bilimsel bir alandır. Her ne kadar çeviri süreci ve eylemi etrafında şekillenen karmaşık sorunların çözümlerinin kendine ait iletişim kanalları, yöntem, model ve amaçlar gerektirdiği bugün genel olarak kabul görse de, Holmes'un 1970'lerdeki bildirisinde değindiği belirsizliklerin tam anlamıyla çözülebildiği de söylenemez. Holmes (1972), “Çeviribilimin Adı ve Doğası”⁴ adlı bildirisinde araştırma alanında denenecek modeller, yöntemler, kullanılacak terimler, alanın sınırları, sorunun tanımı, bir bilim dalı olarak neleri içermesi gerektiği ve hatta adının ne olacağı veya olması gerektiği konusunda tam bir fikir birliği olmadığını altını çizer (Koş, 2004: 108). İçinde bulunduğumuz dönemde artık kuramlar, yöntemler, yaklaşımlar, sorunun tanımı gibi konularda epey yol kat edildiğini söyleyebiliriz, fakat belki de ortak bir algı ve kabule varılması gereken en önemli konulardan biri alanı tanımlamak için kullanılan kavramlar/terimler ve bu kavramlarla/terimlerle tam olarak neyin ifade edilmeye çalışıldığıdır.

³ Benzer bir çalışma Hüseyin Ersoy tarafından yapılmıştır. Ancak Ersoy'un bu çalışmayı yapmasının nedeni, sadece yazılı çevriyi kapsayan (Ersoy'un görüşü) Çeviribilim sözcüğünün tercüme hesaba katarak oluşturulmadığını kuramsal ve kavramsal açıdan irdelenektir. Bkz: “Çevirinin Üst Alan (Çeviribilim) Ve Alt Alan (Yazılı Çeviri, Sözlü Çeviri) Adlarının Terminoloji Kuralları Açısından İncelenmesi” (2011), *Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği* (2012).

⁴ James Holmes'un “The Name and Nature of Translation Studies” adlı bildirisinin A.Koş tarafından yapılan ve Çeviri Seçkisi II isimli kitapta yer alan çevirisinde “Çeviribilimin Adı ve Doğası” başlığı kullanılmıştır. Bilindiği gibi, *Translation Studies* terimi *Translatology*, *translation science* veya *science of translating* gibi terimlere daha iyi bir alternatif olarak ilk defa 1972 yılında James S. Holmes tarafından ortaya atılmıştır. *Translatology* Fransızca (*translatologie*) gibi bazı dillerde oluşturulmuş olmakla birlikte, daha sonraları ortaya çıkan *translation science* Almanca *Übersetzungswissenschaft* teriminden yapılan bir ödünç almadır aslında. Fakat Holmes'un (1988:70, aktaran Munday,2009: 5) da belirttiği gibi “not all Wissenchaften can properly be called sciences”-[Almanca'da “Wissenchaft” denilen her şey İngilizce'de pek de “science” diye adlandırılmaz]. Zaman içerisinde Holmes'un ölümünün ardından bildirisinin geniş kitlelere ulaşmasından bu yana sadece 20 yıllık bir süre içinde her ne kadar diğer dillerde farklı terimler olmaya devam etse de İngilizce konuşulan ülkelerde yaygın olarak *Translation Studies* terimi kullanılmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

Çeviri fenomenini odak noktası ve sorunsalı olarak ele alan bilimsel yaklaşımlara genel anlamda baktığımızda, bu alanda farklı bilimsel arka planlara sahip olmanın yanı sıra araştırma konusuna odaklanmaları bakımından da farklılıklar gösteren iki önemli akımın varlığı kabul edilmektedir: “Translation Studies” olarak adlandırılan Anglosakson ekolü ve “Übersetzungswissenschaft” olarak bilinen Alman ekolü.

Bernardo (2007)’ye göre, ilk terim geniş anlamıyla çeviri ile alakalı tüm araştırmaları kapsamına alırken, dar anlamıyla İngilizce dilinde çeviri alanında yapılan araştırmaları kapsamaktadır. Bu bağlamda Translation Studies dilbilimsel analizin ötesinde çeviri metinlerin barındırdığı kültürel ve ideolojik meselelere geniş ölçüde yoğunlaşan edebi çeviriler etrafında şekillenir. Toury, Venuti, Bassnett, Baker, Lefevere, Newmark, Pym gibi araştırmacılar Kültür Çalışmaları alanındaki kültürel ve politik değişkenleri ve kolonileşme, feminizm gibi edebi popülerite unsurlarını dikkate alarak, güç dengelerinin çeviri üzerindeki manipülasyonunu sorgulayıp betimlemeye çalışır (s. 90). Özellikle İngilizce konuşulan ülkelerde geniş ölçüde kabul gören ve bu yeni disipline yakıştırılan Translation Studies terimi İngilizcedeki epistemolojik gelenek ile bağdaşan bir yapıya sahiptir. “Studies” terimi İngilizcede geleneksel fen ve insan bilimleri ayırımına dayanarak “cultural studies/kültür araştırmaları”, “literary studies/edebiyat araştırmaları” gibi araştırma alanı insan bilimlerine giren bilimsel araştırma alanlarına uygun görülen bir addır (Holmes, 1970, aktaran Venuti, 2004: 175). Dolayısıyla Anglosakson epistemoloji geleneği çeviri alanında meydana gelen bilimsel araştırmalara uygun olan üst başlığı “Çeviri Araştırmaları/Çalışmaları/İncelemeleri” olarak kabul etmektedir.

Munday (2009)’a göre, terim İngiliz/AngloSakson ekolünde yaygın olarak ve tutarlı bir biçimde kullanılmaktadır. Alanla ilgili kurumsal isimler (Centre for Translation Studies vs.) ve *Translation Studies* (Bassnett 1980/2002), *The Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (Baker and Mamkjaer 1998; Baker and Saldanha 2008), *Introducing Translation Studies* (Munday 2001/2008), *A Companion to Translation Studies* (Kuhiwczak and Littau 2007) ve *The Routledge Companion to Translation Studies* (Jeremy Munday) gibi sıkça takip edilen yayınların başlıklarındaki “studies” ifadesi terimin yaygın kabulünün göstergeleri arasındadır (s.5).

Alman ekolünün “Übersetzungswissenschaft” terimi ise tin bilimleri (Geisteswissenschaften/humanities) ve doğa bilimlerinin (Naturwissenschaften/natural sciences) benzer çıkış noktalarına sahip olsalar da farklı metotlar kullandıkları gerekçesiyle birbirinden ayrılması gerektiğini savunan Dilthey’in epistemoloji geleneğine uzanmaktadır. Tin bilimlerinin araştırma yöntemi yorum veya anlama iken, doğa bilimlerinin metodolojisi doğrulayıcı/tasdikleyici hükümler çerçevesinde açıklamadır. Ancak görünen o ki insan bilimlerine ait çalışma alanlarını “studies” terimiyle ifade eden Anglosakson epistemolojisinin aksine Alman epistemolojisi insan bilimleri alanındaki disiplinlerin de bilim terimiyle karşılanmasına hoş bakmaktadır.

“Übersetzungswissenschaft” terimini 1813 yılında ilk kullanan bilim insanı Friedrich Schleiermacher olmuştur (Bernardo, 2007: 91). Bu adlandırma 20. Yüzyılın ikinci yarısında Leipzig Okulu tarafından bilimsel çeviri çalışmalarını ifade etmek amacıyla yeniden kullanılmaya başlanmıştır ve bu isim bugün halen alanın genel adı olarak kullanılmaktadır. Almanca dilinde çeviri üzerine araştırmalar yapan bilim insanları “Übersetzungswissenschaft”ın araştırma nesnesi olan çeviri ile ilgili oldukça sistematik, çok boyutlu ve yoğun bir analiz geliştirmiştir. Bu analizi, çeviriye hem bir işlevsel amaç, hem bir metinsel işlem, hem de zihinsel bir süreç olarak bakarak, onu bir dilbilimsel işlem, iletişimsel davranış, göstergebilimsel süreç, hermeneutik araştırma ve kültür transferi olarak gören perspektiflerden inceleyerek geliştirmişlerdir (Bernardo, 2007: 91). Özellikle Koller ve Wills’in çeviriye getirdikleri dilbilimsel yaklaşımlar, Schleiermacher, Heiddegger, Gadamer, Paepcke ve Stolze gibi bilim insanlarının hermeneutik yaklaşım ile ilgili çalışmaları, Krings, Lörscher ve Koönigs’in psikodilbilimsel çalışmaları, Leipzig okulunun iletişimsel yaklaşımı,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

Göttingen'deki araştırma grubu tarafından yürütülen kültürel yaklaşımlar ve Reiss, Vermeer ve Nord'un önderlik ettiği işlevsel yaklaşımlar Alman ekolünün çeviri alanındaki önemli paradigmalardan (Bernando, 2007: 91). Bu bakış açılarından her birinin detaylı bir şekilde incelenmesiyle ortaya çıkan literatür, analizin derinliği ve ciddiyeti, sistemliliği ve yöntemsel çeşitliliği bakımından şaşırtıcıdır.

2. TÜRKİYE'DEKİ AKADEMİSYENLERİN ÇEVİRİ ALANINA BAKIŞ AÇISI

Tablo 1, Türkiye'deki akademisyenlerin çeviri alanı için üst kavram olarak hangi terimi kullandıklarını (Çeviri Araştırmaları/Çalışmaları, Çeviribilim, Translatoloji) göstermekte ve söz konusu bilim dalına karşılık kullandıkları üst kavramı ne tür yan/alt kavramlarla doldurduklarını incelemektedir.

Akademisyenler	Çalıştıkları Kurumlar	İncelenen Bilim Dalı İçin Kullandıkları Üst Kavramlar	Kitapları ve Makalelerinde Söz Konusu Bilim Dalı için Kullandıkları Üst Kavramı Doldurdıkları Yan/Alt Kavramlar
Ayşe Nihal Akbulut	Doğuş Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı	Çeviribilim	Özerk bilim dalı, çeviri etkinliği("Özerk bir Bilim Dalı olarak Çeviribilim Adı İle Kimliği", 2005)
Berrin Aksoy	Atılım Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık	Çeviribilim, Çeviri Araştırmaları	Çeviri çalışmaları, dal, disiplin, yazılı çeviri, yazın çevirisi, bilimsel ve çok disiplinli alan, çeviri eylemi, faaliyet, çeviri etkinliği (Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi, 2002)
Hüseyin Ersoy	Sakarya Üniversitesi Çeviribilim Bölümü	Translatoloji	Translasyon, çeviri, tercüme, etkinlik(Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği, 2012)
Işın Bengi Öner	Doğuş Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı	Çeviribilim	Bilim Dalı("Çeviribilimde Bireysel Kuramlardan Geniş Ölçekli bir Bakış Açısına Doğru", Çeviri ve Çeviri Kuramı Üstüne Söylemler, 1995)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

Mine Yazıcı	İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Bölümü	Çeviribilim	Bilim dalı, disiplin, Çeviribilim Araştırmaları (<i>Çeviri Etkinliği- 2004, Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları- 2005, Çeviribilimde Araştırma-2011</i>)
Muharrem Tosun	Sakarya Üniversitesi Çeviribilim Bölümü	Çeviribilim	Çeviri pratiği, çeviri mesleği, bilim dalı (çeviri+kuramsal bilgi), estetik, eylem, sanatsal faaliyet, yaratıcı faaliyet, sanat(<i>Çeviri Eleştirisi Kuramının Temelleri- 2007, Çeviri Eleştirisi Kuramı-2013</i>)
Özlem Berk	Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim	Çeviribilim	Bilim dalı, yazılı aktarım işlemi, çeviri alanı, sözlü alan, akademik disiplin, akademik çalışma alanı (<i>Kuramlar Işığında Çeviribilim Terimcesi, 2005</i>)
Sakine Eruz	İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Bölümü, Yaşar Üniversitesi Mütercim Tercümanlık	Çeviribilim	Çeviri etkinliği, bilim alanı, özerk disiplin (<i>Akademik Çeviri Eğitimi, 2008</i>)
Şehnaz Tahir Gürçağlar	Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim	Çeviribilim	Disiplin, araştırma, alanı, nesnel bilim alanı, kuramsal alan, Çeviri Araştırmaları (<i>Kapılar: Çeviri Tarihine Yaklaşımlar-2005, Çevirinin ABC'si-2011</i>)
Turgay Kurultay	İstanbul Üniversitesi Çeviribilim	Çeviribilim	Özerk bilim dalı, çeviri etkinliği ("Çeviriye Bilimsel Bakış ve Türkiye'deki Gelişmeler", 1999)

3. TÜRKİYE'DE ÇEVİRİ ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN AKADEMİSYENLERİN ÇALIŞMALARI ÜZERİNDE YAPILAN SÖYLEM ANALİZİ

Tablo 2 (Söylem Analizi Tablosu), çeviri alanında çalışan akademisyenlerimizin yazdığı veya söylediği çeviri ile ilgili bilimsel metinlerden bazı alıntılar içermekte ve bunlar üzerinde yapılan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

söylem analiziyle, bu bilim dalı içinde üst kavramla ilgili görüş ayrılıkları olup olmadığını ve ayrıca bu üst kavramın altına ne gibi terimlerle doldurulduğuna ışık tutmaktadır.

<p>Berrin Aksoy, 2002</p>	<p>"Theo Hermans'ın da belirttiği gibi dilimizde "Çeviribilim" ya da "Çeviri Araştırmaları" olarak karşılanan "Translation Studies" terimi Amerikalı James Holmes tarafından, ister kuramsal, bilimsel ister deneysel ya da uygulamalı olsun, çeviriye tüm açılardan, geçmişten günümüze dek yapılan tüm yaklaşımları içermesi için ortaya atılmış bir isimdir. Oysa Koller (1990) gibi bilim adamları ve ülkemizdeki ve dışarıdaki kimi çeviri araştırmacılarının yer yer Çeviribilim veya Çeviri Araştırmaları terimini dilbilimsel ve kuralcı yaklaşıma tepki olarak ortaya çıkan betimleyici ve hedef odaklı yaklaşım yerine kullandıkları görülmektedir. Bu çalışmada "Çeviri Araştırmaları" tüm disiplin kaplar şeklinde kullanılmaktadır" (Aksoy, 2002:29) (<i>Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi</i>)</p> <p>Bu alıntı metinde Aksoy, Translation Studies sözcüğünün, Çeviribilim ve Çeviri Araştırmalarının karşılığı olarak kullanıldığını belirtmiştir. Ancak, Aksoy bu metinde kitabının seyrinden ötürü diğer çeviribilimcilerden farklı olarak, "Çeviri Araştırmaları" sözcüğünü tercih etmiştir çünkü bu kavram ona göre tüm disiplin kaplamaktadır. O halde, Translation Studies sözcüğünün karşılığı olarak kullanılan bu iki Türkçe kavramla ilgili Türkiye'deki çeviribilimciler arasında zaman zaman farklı tercihler söz konusu olabilir. Ancak Aksoy Çeviri Araştırmalarını, çeviri disiplini⁵ altında yapılan tüm çalışmalarını kapsayacak bir üst terim olarak kullanıyor. Bu noktada, Anglosakson ekolüyle paralellik göstermektedir.</p>
<p>Özlem Berk, 2005</p>	<p>"Nitekim, 20.yüzyılın son çeyreğinde bağımsız bir bilim dalı olarak varlığını kabul ettiren Çeviribilim alanında yapılan çeşitli çalışmalar da çeşitlenerek artmaktadır" (Berk, 2005:7) (<i>Kuramlar Işığında Çeviribilim Terimcesi</i>)</p> <p>Özlem Berk ise yukarıdaki alıntıda, Çeviribilimin 20.yüzyılın son çeyreğinde bağımsızlığını kabul ettiren bir bilim dalı olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca, Berk'in, Holmes'un ilk etapta Çeviri Araştırmalarına karşılık kullandığı Translation Studies kavramı için Çeviribilim sözcüğünü benimsediği görülmektedir.</p> <p>Bilindiği gibi, Alman ekolü, Çeviribilim için "Übersetzungswissenschaft" terimini kullanmaktadır. Çoğunlukla Alman ekolünün etkisiyle bu sözcük dilimize birebir çeviri yoluyla Çeviribilim olarak aktarılmıştır şeklinde bir çıkarım yapabiliriz. Dolayısıyla, bu kavram zamanla akademik gelenekçe kabul edildiğinden, Berk de Alman ekolünün etkisiyle Çeviribilim terimini benimsemiş olabilir. Ancak, Berk, Çeviribilim terimini dışında literatürde başka üst kavramlarında olduğuna şu şekilde vurgu yapar:</p> <p>"<u>Translatoloji</u>: Çeviribilimi adlandırmak için kullanılan terimlerden biri. <u>Translatoloji terimi</u> 1970'lerden bu yana özellikle de Kanada, Almanya ve Danimarka'da kimi çeviribilimciler tarafından kullanılmaktadır" (Berk, 2005:156) (<i>Kuramlar Işığında Çeviribilim Terimcesi</i>)</p> <p>Bu alıntı metinden de anlaşılacağı üzere Berk, Çeviribilim sözcüğü için türetilen Translatolojinin literatürde var olduğunu belirtmektedir. Berk'e göre, bu terim 1970'lerden beri, Kanada, Almanya ve Danimarka'da bazı çeviribilimciler tarafından zaten kullanılmaktadır. Ancak bu terimin kullanımı akademik geleneğin etkisiyle Türkiye'de fazla yaygınlaşmamıştır (krş. Hüseyin Ersoy)</p> <p>Berk ayrıca benimsediği üst kavramın (Çeviribilim) altına bilim dalı, akademik disiplin, akademik çalışma alanı vb. ile doldurmaktadır.</p>

⁵ *Büyük Türkçe Sözlük*'te (2011) disiplinin üçüncü anlamı zaten öğretim konusu olan veya olabilecek bilgiler bütünü, bilim dalı olarak geçmektedir. Ancak, Aksoy bu akademik alanın altına Çeviri Araştırmaları, çeviri faaliyeti, çeviri etkinliği vb. kavramlarla doldurmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

Hüseyin Ersoy, 2012

"Daha sonra ise, Türkçe Translatoloji literatüründe sözlü olarak yapılan çeviri alanı adı olarak translatologlarımızın kullandığı farklı ifadelerin (sözlü çeviri, yorumlama, tercüme, dilmaçlık) terminoloji kurallarıyla örtüşüp örtüşmediği incelenecektir" (Ersoy, 2012:24). (*Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği*)

Translation Studies sözcüğünün daha kapsayıcı olduğunu düşünen Berrin Aksoy gibi, Hüseyin Ersoy da, bilim dalı için kullanılan üst kavrama (üst alan terimi) daha farklı bir bakış açısından yaklaşmaktadır ve Çeviribilim sözcüğünü kullanmayarak belki de bir farkındalık yaratmak istemektedir. Dolayısıyla, Ersoy yazılı çevirinin yanı sıra sözlü çeviriye de içine alan bir terim olan Translatoloji demenin daha uygun olduğunu düşünmektedir. Ersoy, Çeviribilimin sınırlayıcı olduğunu düşündüğünden aynı işlemi çeviribilimciler sözcüğü içinde uygulamaktadır ve bunun yerine translatolog sözcüğünü benimsemekte, ayrıca terminoloji kuralları doğrultusunda bir terim önerisinde bulunmaktadır. Ancak Ersoy'un bu terimleri benimsemesi genel olarak Çeviribilimin teriminin sözlü çeviri alanını kapsamak yönünden eksik kaldığını düşünmesinden ileri gelmektedir.

Ersoy, bu görüşünü aşağıdaki alıntıyla da sürdürmektedir:

"Ersoy'un saptamalarını irdelediğimizde, akla gelen ilk soru, "çeviri" sözcüğünün tek başına (cümle içinde değil, bağlamsız) ifade edilmesi durumunda neyi çağrıştıracacağı sorusudur. Bu durumda "çeviri" sözcüğü, üst alanı da, alt alanlardan yazılı çeviri alanını da çağrıştırmaktadır. Bu durum ise terminoloji kuralları açısından sorunlu bir durumdur" (Ersoy, 2012:37). (*Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği*)

Ersoy, bu alıntıda da çeviri sözcüğünün üst alan olarak kullanılmasıyla ilgili bir problem olduğunu belirtmektedir çünkü bu sözcük aynı zamanda yazılı çeviriye de çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla Çeviribilim sözcüğü aslında kendi içinde dışlayıcı bir özellik ortaya koyarak tercüme etkinliğini kapsamamaktadır.

Ersoy ayrıca, bu bilim dalı için Translatoloji üst kavramını kullanmanın terim oluşturma kurallarıyla örtüşüğünü belirterek, terimin kullanılabilirliğini şu şekilde dile getirmektedir:

"Ayrıca Translatoloji teriminden alan adı, ürün adı ve eyleyen (ürünü üreten kişi) adı rahatlıkla türetilmektedir. Örneğin; Translatoloji, Translasyon ürünü, Translasyon, Translatör gibi. Bunun dışında Vermeer'in belirttiği "bir terimin yabancı sözcükten oluşturulması" ilkesinden dolayı bu terimin birçok farklı şeyi çağrıştırmaya olasılığı da bulunmamaktadır. Gerçi Translatoloji'nin yabancı terim ya da ödünclenme sözcük oluşu dolayısıyla, kullanımı eleştirilebilir. Ancak unutmamak gerekir ki, sosyoloji, psikoloji, biyoloji, kardiyoloji gibi sayabileceğimiz birçok terim hep ödünclenme terimlerdir ve Türkçe içinde sorunsuz bir şekilde kullanılmaktadır" (Ersoy, 2012:45). (*Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği*)

Alıntıdan da görüleceği gibi Ersoy, bu kavramın türetmeye de uygun olduğunun altını çizmekte ve Translatolojiden yola çıkarak, çeviri ürünü için translasyon ürünü, çeviri için translasyon, çevirmen için translatör kavramlarını ortaya atmaktadır. Bu sözcüğün ödünclenme yoluyla dilimize aktarılması ve yabancı olması nedeniyle eleştiri alabileceğini ancak psikoloji, kardiyoloji vb. birçok terimde hep bu yolla dilimize aktarıldığını vurgulamaktadır. Böylece Çeviribilim sözcüğü üst alan olarak şekil değiştirerek (bir başka ifadeyle Translatolojiye dönüşerek) tercümeyle de kapsayacaktır. Bu hem sözlü çevirinin kuramlarını geliştirmesini sağlayacak hem de Türkçe literatürdeki kavram sorununu ortadan kaldıracaktır (Ersoy'un görüşü).

Üst alan kavram sorunuyla ilgili en çok görüş bildiren kuramcılardan biri de İstanbul Üniversitesi Mütercim Tercümanlık bölümünde öğretim üyesi olan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

<p>Mine Yazıcı, 2004</p>	<p>Mine Yazıcıdır. Çünkü üç farklı kitabında da benzer konuları tartışmaktadır. Çalışmada, kitaplar eksiden yeniye sıralanmış ve alıntı metinler incelenmiştir:</p> <p>"Aynı şekilde Holmes'un "<u>Çeviri Araştırmaları</u>" kavramıyla ilgili çizdiği bilimsel olarak dikey tablonun da, Lefere'nin tanımıyla örtüştüğü görülür. Ne var ki, konuyu Türkçe açısından incelediğimizde, özellikle "<u>ad</u>" konusunda sorun yaşandığı görülmektedir. Gerek Lefere'nin, gerek Holmes'un 1960'lı yıllardan 1980'li yıllara gelinceye dek kullanılan "<u>Çeviribilim</u>" sözcüğü yerine, "<u>Çeviri Araştırmaları</u>" sözcüğünü seçmeleri rastlantı olmayıp, o zamana dek dilbilim kapsamında ele alınan çevirinin, sadece iletinin aktarılması şeklindeki kullanmalık metinlerin çevirisiyle <u>sınırlı tanımını aşmaya çalıştıklarının</u> bir göstergesidir" (Yazıcı, 2004:26). (<i>Çeviri Etkinliği</i>)</p> <p>2004 tarihli kitabında Yazıcı, alıntılanan metinde de görüleceği üzere, Türkiye'de çeviri alanının adlandırılma konusunda bir sorun yaşandığını belirtmektedir. Lefere ve Holmes'un alan terimi konusunda bir paralellik içinde olduklarını ve Translation Studies kavramıyla belirtilenin tesadüfi bir durum olmayıp; bu bilimin tanımını genişletmek, bir başka deyişle sınırlı tanımını aşmak gibi bilinçli bir amaca hizmet ettiğini saptamaktadır.</p> <p>Söz konusu bilim dalı için üst kavramla ilgili görüş ayrılıkları olduğu Yazıcı'nın şu sözlerinden de ortaya çıkmaktadır:</p> <p>"<u>Çeviri Araştırmaları</u> terimi, başlangıçta sadece "Manipulation School" (Amaca Yönelik Çeviri Okulu) olarak tanınan, yazınsal çeviriyle ilgili bilim adamları tarafından benimsenmekle birlikte, sonunda bu alanda akademik çalışma yapan herkes, bu terimi kabul etmeye başlamıştır. Ne var ki, bu terimin, <u>her dilin akademik geleneğine uygun olarak kullanıldığı da yadsınamaz bir gerçektir</u>. Şöyle ki, Almanca da bu terim tıpkı "dilbilim" gibi "<u>Çeviribilim</u>" olarak kullanılırken, inceleme alanını daha geniş tutan <u>Amerikalılar</u> tarafından tıpkı "<u>Kültür Araştırmaları</u>" gibi, "<u>Çeviri Araştırmaları</u>" olarak kullanılmaktadır" (Yazıcı, 2004:27). (<i>Çeviri Etkinliği</i>)</p>
<p>Mine Yazıcı, 2005</p>	<p>Alıntı metne bakıldığında, başlangıçta Çeviri Araştırmaları sadece Manipülasyon ekolü tarafından benimsenmiştir. Ancak ne var ki, artık bu alanda çalışan her akademisyen bu terimin varlığını kabul etmektedir. Kavram akademik gelenekle de örtüşmektedir. Almanca'da bu terimin karşılığı Alman epistemoloji geleneğine bağlı olarak "Übersetzungswissenschaft" ve Alman ekolünün etkisiyle, Türkiye'de de ödünçleme yoluyla Çeviribilim olarak kabul edilmiştir. Ancak, kültür bilim için kültür araştırmaları teriminin daha uygun olduğunu düşünen Anglosakson ekolü tarafından tercih edilen terim Çeviri Araştırmalarıdır (krş. Berrin Aksoy)</p> <p>Yazıcı, konuyla ilgili olarak 2004 tarihli eserinde ayrıca şunları belirtir:</p> <p>"<u>Çeviri Araştırmaları</u> yerine "<u>Çeviribilim</u>" teriminin seçilmesi ise, <u>yine ülkemizde akademik geleneğin Almanya'dan ülkemize sığınan bilim adamları tarafından başlatılmasından kaynaklanabilir</u>. Başka bir deyişle, aynı "dilbilim" konusunda olduğu gibi, Almanca'da disiplinlerin adının sonuna "bilim" sözcüğünün eklenmesi, üstelik çeviri konusundaki araştırmaların ilk önce dilbilim kapsamında ele alınması, "<u>Çeviribilim</u>" adının benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Ne var ki, yukarıda anlatılan süreç içerisinde bilimsel bakış açısının genişlemesi ve küreselleşmesiyle birlikte, "<u>Çeviribilim</u>" adının da <u>yetersiz kalacağı</u> düşünülebilir. Bu durumda, "<u>Çeviribilim Araştırmaları</u>" adı da bir öneri olarak gündeme gelebilir. Burada, "<u>Çeviri Araştırmaları</u>" yerine "<u>Çeviribilim Araştırmaları</u>" adının önerilmesi ise, alanın sadece çevirilerin incelenmesiyle sınırlı kalmayıp, kuramsal çalışmalara da ağırlık vermesi düşüncesinden kaynaklanmıştır" (Yazıcı, 2004:27) (<i>Çeviri Etkinliği</i>)</p>
<p>Mine Yazıcı, 2011</p>	<p>Alıntı metin incelendiğinde, Çeviribilim Araştırmaları yerine Çeviribilim denmesi Alman ekolünün yanı sıra yine Almanya'dan ülkemize gelen bilim</p>

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

adamları tarafından başlatılan bir hareketten kaynaklanabilir. Ancak küreselleşmeyle birlikte Yazıcı, Çeviribilim adının yetersiz olduğunu öne sürerek, Çeviribilim araştırmaları terimini önermiştir. Bu da alan içinde aslında üst kavramsal farklı kullanımlar olduğunu veya olabileceğini göstermektedir.

Yazıcı, aşağıdaki alıntılar incelendiğinde, 2005 tarihli eserinde de Çeviribilim teriminin kökenini irdelemekte ve benzer konulara değinmektedir:

"Çeviribilim sözcüğü çeşitli dillerde zaman akışı içerisinde farklı şekillerde kullanılmıştır. Terim önce İngilizce'de Philology sözcüğünden örnek alınarak "Translatology" şeklinde türetilmiştir. İspanya'da ise bu terim İngilizce'den ödünçleme yoluyla "Traductologia" şeklinde ortaya çıkarken, Kanada'da "Translatology" terimi tercih edilmiştir. Almanca'da ise, bu terimin Almanca köklü terimlerden türetilerek "Übersetzungswissenschaft" şeklinde kullanıldığı görülmektedir" (Yazıcı, 2005: 16) (*Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*)

Bu metinde, Yazıcı Çeviribilim sözcüğü için diğer dillerde de farklı terimlerin kullanıldığını belirtmektedir. Bu sözcük için İngilizler ve Kanadalılar Translatology kavramını türetirken, İspanyollar, İngilizce'den ödünçleme yoluyla Traductologia demeyi uygun görmüşlerdir. Almanlar ise Übersetzungswissenschaft sözcüğünü benimsemiştir. Ülkemizde ise söz konusu terim, Almanca köklü "Übersetzungswissenschaft" sözcüğünün birebir çevirisi yoluyla dilimize aktarılmış ve Çeviribilim olarak yerleşmiş olabilir.

Yazıcı, 2005 tarihli eserinde çeviri alanı için üst kavram meselesiyle ilgili ayrıca şunları belirtir:

"Günümüzde bu bilim dalı için James Holmes'un önerdiği sözcük Çeviri İncelemeleri'dir. Onun Çeviribilim sözcüğüne karşı çıkması, matematik, fizik gibi kesin sonuçlar elde edebilen bilimler için "bilim" sözcüğünün kullanılmasının daha doğru olacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Türkçe'de ise akademik çevrede kabul gören sözcük "çeviri incelemelerinden" çok "Çeviribilim"dir. Bu hem Alman bilim geleneğinin Türk bilim geleneği üzerindeki etkisinden, hem de 1980 sonrası, örneğin dilbilim sözcüğünün bilimsel çevrede kanıksanıp, kabul görmüş olmasından kaynaklanmaktadır" (Yazıcı, 2005:17). (*Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*)

Alıntıdan da görüleceği üzere, Çeviribilim sözcüğünün ülkemizdeki akademisyenler tarafından kullanım nedeni Alman bilim geleneği, bir başka deyişle Alman ekolünün etkisidir. Ayrıca Yazıcı'ya göre, Holmes'un Çeviribilim yerine Çeviri İncelemeleri/Araştırmaları demesi kesin sonuçlar elde edebilen alanlar için bilim denmesinin daha uygun olduğunu düşünmesinden kaynaklanmaktadır.

2011 yılındaki kitabında ise Yazıcı üst kavram meselesini farklı bir şekilde irdelemektedir:

"Bu konu Türkiye açısından irdelenecek olursa, "Translation Studies" terimi İngilizceden Türkçeye, "çeviri incelemeleri" olarak değil, "Çeviribilim" olarak geçmiştir. Türkçe'ye bu sözcüğün "Translatology" sözcüğü gibi hiçbir "kesit uyumsuzluğuna" (register mismatch) düşmeden kullanılabilmesi, bir başka deyişle, hem "çeviri", hem de "bilim" sözcüklerinin aynı dil ailesinden gelen sözcüklerden oluşan birleşik bir isim olarak kullanımı "dilin olanaklılığı" yanı sıra, bilinçli şekilde kullanımının bir sonucudur" (Yazıcı, 2011: 18). (*Çeviribilimde Araştırma*)

Yazıcı bu alıntıda Translation Studies teriminin Türkçe'ye Çeviribilim şeklinde aktarıldığını belirtmiş ve çeviri+bilimin aynı dil ailesinden gelen sözcüklerden oluşan birleşik bir isim olarak dilin olanaklılığı neticesinde bilinçli olarak kullanıldığını ve Translatoloji kavramının kesit uyumsuzluğuna (register mismatch) düşüğünü ileri sürmüştür. Yazıcı için Translation Studies teriminin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

	<p>Türkçe karşılığı olarak, Çeviribilim terimini bilinçli bir kullanım olarak kabul ediyor çıkarımı yapılabilir.</p>
<p>Şehnaz Tahir Gürçağlar, 2005</p>	<p>İngiliz ekolünden diğer bir akademisyenimiz Şehnaz Tahir Gürçağlar ise şunları belirtmektedir:</p> <p>"Bugün Holmes, özellikle <u>Çeviribilimi</u> farklı alanlara böldüğü sınıflandırmayla anımsanmakta ve <u>akademik bir dal</u> olarak <u>Çeviribilimin</u> kurucularından biri sayılmaktadır. 1972 yılında sunduğu "The Name and Nature of Translation Studies (<u>Çeviribilimin</u> Adı ve Doğası) başlıklı bir bildiride Holmes, <u>Çeviribilimin</u> bağımsız bir <u>disiplin</u> haline gelmesi çağrısında bulunur ve <u>bu disiplin</u> isim olarak İngilizce "<u>Translation Studies</u>" (<u>Çeviri Araştırmaları</u>) terimini önerir ve <u>bu disiplinin</u> ele alacağı farklı alanları sınıflandırır" (Gürçağlar, 2005.17) (<i>Kapılar: Çeviri tarihine Yaklaşımlar</i>)</p> <p>Gürçağlar, bu metinde iki Türkçe (Çeviribilim ve Çeviri Araştırmaları) ve bir İngilizce kavram üzerinde (Translation Studies) durmakta ve Holmes'un 1972 yılında sunulan bir bildirisinde, Çeviribilim için kullandığı kavramın aslında Çeviri Araştırmaları anlamına da geldiğini parantez içinde belirtmektedir. Bu durumda, tek bir kavrama iki anlam yüklenmektedir (Translation Studies = Çeviribilim, Çeviri Araştırmaları). Aslında, Gürçağlar, bilim dalına Çeviribilim sözcüğünü kullanıp, Holmes'un önerdiği Translation Studies teriminin Türkçe karşılığı olarak Çeviri Araştırmaları tanımını seçerek, disiplinin üst alan kavramıyla alakalı var olan kullanım farklılığının altını çizmiş oluyor. Bu durumda bu çalışmanın da sorguladığı kavram sorununun varlığına dair bize bir ipucu veriyor. Bu alana Türkiye'de Çeviri Araştırmaları mı demeliyiz, yoksa Çeviribilim mi? Ya da alanın kapsamı ve odak noktalarına dair yurtdışında var olan epistemolojik yaklaşım farkının Türkiye'de de var olduğu ve bu durumun da farklı kullanımları mümkün kıldığı çıkarımını yapabilir miyiz bu durumda?</p> <p>Gürçağlar'ın bir başka metninden yapılan alıntıda ise Çeviribilimin tercih edilmesinin nedenleri şu şekilde dile getirilmektedir:</p> <p>"Türkçe <u>Çeviribilim teriminin</u> tercih edilmesinin ardında yatan neden büyük bir olasılıkla Türkçe'de kullanımı benimsenmiş ruhbilim, toplumbilim, siyasetbilim gibi "-bilim" son ekli disiplin adlarıdır. Holmes, bildirisinde çeviriden söz ederken genelde yazılı çeviriyi, özelden de edebiyat çevirisini ele alıyordu, bu nedenle bugün <u>Çeviribilim</u> kapsamında bir alt disiplin olarak ilerleyen <u>sözlü çeviri araştırmalarına</u> kısaca değinse de bunların <u>disiplin</u> içinde önemli olacağını hesaba katmamıştı" (Gürçağlar, 2011: 102). (<i>Çevirinin ABC'si</i>)</p> <p>Gürçağlar'dan yapılan bu alıntı metne bakıldığında, tıpkı ruhbilim, toplumbilim vb. "bilim" son ekli disiplinler gibi çeviriye bilim son eki getirilerek Türkçe Çeviribilim terimi türetilmiştir. Oysaki bilindiği gibi terimin asıl çıkış noktalarından biri olan Translation Studies için Çeviri Araştırmaları ifadesi de kullanılabilir. Ancak alıntıda, bu akademik çalışma sahası için hangi terimin uygun olup olmadığı belirtilmemekle birlikte Gürçağlar'ın sözlü çeviri araştırmaları terimini kullanması Çeviri Araştırmaları kavramını Çeviribilimin altında gördüğü ve Çeviribilimi üst kavram/alan statüsüne taşıdığı düşünülebilir.</p>
<p>İşın Bengi Öner, 1995</p>	<p>Çeviri alanında görev yapan diğer bir akademisyenimiz İşın Bengi Öner'in 1995'te yazdığı bir makalesine bakıldığında,</p> <p>"Bu üçlü yapı içinde, yukarıda değindiğimiz gibi betimleyici alanın, <u>Betimleyici Çeviribilimin</u> özel bir yeri vardır" (Öner, 1995.16). ("Çeviribilimde Bireysel Kuramlardan Geniş Ölçekli bir Bakış açısına Doğru")</p> <p>şeklindeki ifadelerden farklı bir durum göze çarpmaktadır. Zira çoğu kaynakta Betimleyici Çeviri Araştırmaları olarak geçen ifadeye Öner henüz 1995'te, Betimleyici Çeviribilim demeyi daha uygun görmüş ve Translation Studies için hangi Türkçe karşılığın kullanılmasının uygun olduğuyla ilgili görüş ayrılıklarını tekrar gözler önüne sermiştir.</p>

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

<p>Turgay Kurultay, 1999</p>	<p>Dolayısıyla, Öner Çeviribilim teriminin altını disiplin, bilim dalı vb. ile dolduruyor denilebilir (Çeviribilim: alan adı- Betimleyici Çeviribilim: alt alan adı). Kurultay ise Çeviribilim terimi konusunda şunları belirtmektedir:</p> <p>"Genelde bilimin işlevi ve işleyişi sorgulanabiliyor. Ama özellikle <u>Çeviribilim kavramı tartışmalı</u>. Söz gelimi on yıllarca <u>Çeviribilim</u> alanında çalışmış olan Wills yeni çalışmalarında <u>Çeviribilim teriminin</u> tereddütsüz kullanılmayacağı görüşünde. Toury çevresi de bilim yerine öteden beri "<u>Translation Studies</u>" demeyi yeğliyor. Bu duruma bakıp, <u>Çeviri Araştırmalarının</u> (veya <u>bilimin</u>) somut ve güvenilir sonuçları olmayacağı da düşünülebilir" (Kurultay, 1999, İstanbul Üniversitesi, Akışık Göktürk'ü Anma Toplantısında yapılan konuşma)⁶</p> <p>Alıntı metin incelendiğinde, Kurultay Çeviribilim kavramının tartışmalı olduğunu belirtmektedir. Düşüncesini kanıtlamak amacıyla, Wills'in son zamanlarda yaptığı çalışmalarda Çeviribilim terimini sorgulayarak kullandığını, Toury'nin de Translation Studies (Çeviri Araştırmaları) terimini kullanmayı tercih ettiğini vurgulamaktadır. O halde denebilir ki bazı kuramcılar akademik geleneğe bağlı olarak Çeviribilim sözcüğünü üst kavram olarak kabul ederken, bazı kuramcılar ise bu kavrama daha sorgulayıcı yaklaşmaktadırlar.</p>
---	---

4. ÇEVİRİ ÜST ALANIYLA İLGİLİ KAVRAMLARA İLİŞKİN GOOGLE ARAMA TRENDLERİ İSTATİSTİKLERİ⁷

Tablo 3 (Google Arama Trendleri) söylem analiziyle elde edilen bulguların istatistiksel değerlere bir yansıması olup olmadığını ve incelenen bilim dalı için gerek dünyada gerekse de Türkiye'de hangi üst kavramın en çok tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Google Arama Trendleri, Google web aramalarında hangi terimlerin popüler olduğunu gösteren bir yapıya sahiptir ve girilen terimler için Google üzerinden şimdiye kadar yapılan toplam arama sayısına oranla kaç arama yapıldığını hesaplayarak, Google web aramalarının bir kısmını analiz eder. Ancak, arama terimleri için Google Arama Trendleri belli bir miktar trafik eşiği koymuştur. Bu sebeple, düşük hacimli arama terimleri gösterilmez. Arama hacmi dizinleri 0-100 arası bir değerle ölçeklendirilmiştir (<http://www.google.com/trends>).

Aranan Terimler	Ülkeler	Arama Hacmi Dizini ⁸
<i>Translation Studies</i>	İran	100
	Birleşik Krallık	22
	Hindistan	21
	Polonya	17
	Kanada	17
	Avustralya	14
	Çin	14
	İtalya	13
	İspanya	10
ABD	10	

⁶ Aslında burada Kurultay incelenen kavram üzerinden, disiplinin varlığını tartışmaya açmaktadır. Ancak bu alıntıya söylem analizinde yer verilmesinin nedeni Toury, Wills gibi kuramcıların çeviriyi Çeviribilim olarak değil de Çeviri Araştırmaları veya sadece çeviri faaliyeti yönüyle ele almasıdır. Dolayısıyla, Translation Studies sözcüğünü Türkçe'ye Çeviribilim olarak aktarmak bu doğrultuda düşünen kuramcılarının konuyla ilgili görüşlerini belirsiz hale getirir.

⁷ Tablodan elde edilen istatistikler sonuç bölümünde açıklanmıştır.

⁸ Bir sözcüğün Google arama motoru aracılığıyla ne kadar arandığını gösteren oran. Arama google.com/trends üzerinden yapılmıştır.

<i>Çeviri Araştırmaları</i>	x	<i>Grafik göstermek için yeterli arama hacmi yok.</i>
<i>Translatology</i>	x	<i>Sonuç göstermek için yeterli arama hacmi yok.</i>
<i>Translatoloji</i>	x	<i>Grafik göstermek için yeterli arama hacmi yok.</i>
<i>Übersetzungswissenschaft</i>	Almanya	100
<i>Çeviribilim</i>	Türkiye	100

Araştırmanın yapıldığı tarih:23.11.2013

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye’deki Akademisyenlerin Çeviri Alanına Bakış Açısını Gösteren Tablo 1 ve Söylem Analizini içeren Tablo 2’ye bakıldığında, incelemeye alınan akademisyenlerin çoğu bilim dalının karşılığı olarak Çeviribilim kavramını kullanmaktadır. Ayrıca sekiz akademisyenin bu üst kavramın (Çeviribilim) altını özerk bilim dalı, çeviri etkinliği, disiplin, çeviri pratiği, estetik, sanatsal faaliyet, eylem, yazılı aktarım işlemi, alan, sözlü alan, sözlü çeviri, yazılı çeviri, edebiyat çevirisi, betimleyici çeviribilim, betimleyici çeviri araştırmaları, araştırma alanı, kuramsal, alan, sözlü çeviri araştırmaları vb. ile doldurduğu görülmektedir. Bu açıdan listede Çeviribilim kavramının bir alan adı olarak kullanımı konusunda geniş bir birlik olduğu sonucuna varılabilir.

Bu noktada şu sorular sorulmalıdır: Akademisyenlerimiz Çeviribilim sözcüğünü türetirken bir akademik geleneğin etkisi altında kalmış olabilir mi? veya özellikle Yazıcı’nın da vurguladığı gibi, Alman bilim adamlarının Türkiye’de bir süre faaliyet göstermesi vb. faktörler sonucu akademik geleneğin şekillenmesiyle diğer bir deyişle Alman ekolünün etkisi altında Çeviribilim sözcüğü türetilmiş olabilir mi? Söylem analizinden de anlaşılacağı üzere, Çeviribilim sözcüğünün türetilip benimsenmesinde Alman ekolü ve akademik gelenek etkili olmuştur (bkz. Yazıcı). Dolayısıyla, Anglosakson ekolünün Translation Studies (Çeviri Araştırmaları) olarak benimsediği kavram söz konusu bilim dalına üst alan adı olması yönüyle, Türkçeye Çeviri Araştırmaları olarak değil de Çeviribilim olarak aktarılmış ve öylece benimsenmiştir. Holmes, bildirisinde Translation Studies kavramını kullanırken, aslında kast ettiği Çeviri Araştırmalarıdır. Zira ona ve alanın adını bu şekilde kullanmayı benimseyen araştırmacılara göre, “bilim” matematik, fizik, kimya vb. gibi kesin sonuçlar elde edilen bilimler için kullanılmalıdır. Araştırma alanı insana özgü olgular içeren disiplinler bilim terimiyle tam olarak örtüşmezler. Öte yandan, yaygın olarak “Translation Studies” de “Übersetzungswissenschaft” gibi kullanım kolaylığı bakımından veya akademik gelenek etkisiyle “Çeviribilim” olarak Türkçeye aktarıldığı için bu ayırım Türkçede belirsiz hale gelmiştir. Özellikle, çalışmasının kapsamı gereği Çeviri Araştırmalarını terimini öne çıkaran Aksoy da, söz konusu kavramın, disiplinin genel adı olarak kullanılabileceğini belirtmiştir.

Üst kavram olarak farklı bir bakış açısı getiren akademisyenlerimizden Ersoy (bkz. Tablo 2), bilim dalı için Translatoloji üst kavramını benimsemiş ve bunun altını ödünçleme yöntemiyle alana dâhil ettiği translasyon, çeviri, tercüme gibi alt alan kavramlarıyla doldurmuştur. Ersoy, Çeviribilim kavramının üst alan adı olma konusunda yetersiz olduğunu ileri sürerek, akla ilk yazılı çeviriyi getirdiğini ve tercümeyi dışladığını vurgulamaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

Özetle, bu çalışma kapsamında incelenen akademisyenlerin çoğu alan terimi olarak Çeviribilim kavramını tercih ederlerken, bu akademisyenlerin çalışmalarından yapılan alıntılar içeren söylem analizi tablosuna bakıldığında, farklı kavram adlarının kullanılabilmesi yönünde fikirler veya önerilerin de mevcut olduğu görülür (çeviribilim, translatoloji, çeviri araştırmaları, çeviri incelemeleri). Alan adını ifade eden bu kavram(lar)ın altının ne gibi kavramlarla doldurulduğuna bakıldığında ise farklı terimleri içeren ifadelerin kullanıldığı görülmektedir (sözlü çeviri/alan, yazılı çeviri/alan, edebiyat çevirisi, betimleyici çeviribilim, betimleyici çeviri araştırmaları, kuramsal alan vs). Dolayısıyla, akademisyenlerin tercih ettikleri alan adı ve bu alan adının içeriği (sorunsal olarak odak noktası, alt dallar vs.) konusunda bir ortaklıktan ziyade çeşitlilik mevcuttur.

Tablo 3. Çeviri Üst Alanıyla İlgili Kavramlar Google Arama Trendleri incelendiğinde ise, Translation Studies teriminin on ülkede arandığı ve arama hacimlerinin (10-100) arası bir ölçekte olduğu görülmüştür. Çeviri Araştırmaları terimiyle ilgili ülke istatistiği elde edilememiş ve grafik göstermek için yeterli arama hacmine ulaşılamamıştır. Aynı durum Translatology ve Türkçe ödüncülenmiş hali olan Translatoloji terimi içinde geçerlidir. Yapılan araştırmada, ülke istatistikleri bulunamamış ve sonuç/grafik göstermek için yeterli arama hacmi yakalanamamıştır. Ancak, Übersetzungswissenschaft ve Çeviribilim terimleri için aynı durum söz konusu değildir. Übersetzungswissenschaft Almanya’da, Çeviribilim de Türkiye’de aranmaktadır ve arama hacimleri 100 ölçeğindedir. Bu sonuçlar da şunu göstermektedir ki: internet üzerinden yapılan aramalarda da, dünya çapında yaygın olarak “Translation Studies” ve “Übersetzungswissenschaft” terimleri, Türkiye’de ise “Çeviribilim” terimi çeviri disiplinin genel adı olarak kullanılmaktadır.

Şimdiye kadar elde edilen bulgular, ülkemizde alan adıyla ilgili birtakım sorgulamalar olsa da, genel anlamda bir ortak kabulün olduğu, fakat bu alan adının neyi veya neleri kapsadığı ile ilgili farklı görüşlerin olduğunu göstermektedir. Çeviri alanında önemli çalışmalara imza atan Alman ve Anglosakson ekollerinin de alanın adlandırılmasıyla ilgili farklı epistemolojik yaklaşımlara sahip olduklarına değinilmiştir. Bu ekoller, disiplinin çalışma alanları ve çalışma odaklarına bakış açıları bakımından da farklılık göstermektedirler. Gerek Anglosakson gerekse de Alman ekolündeki farklı adlandırmalar ve içerikler Türkiye’de genel olarak ortak bir terimin kabul edilmesiyle ülkemizde belirsiz bir hale gelmiştir, bir başka ifadeyle “Übersetzungswissenschaft” ve “Translation Studies” arasındaki yaklaşım farklılıkları, bu iki terimin Türkçede yaygın olarak Çeviribilim şeklinde kullanılmasıyla Türkçe literatüre net bir biçimde yansıyamamıştır. Öte yandan, bu çalışmanın başında da değinildiği gibi bilimsel araştırmaların sürdürüldüğü disiplinlerde kavramların kullanımları ve bu kavramların içeriklerine ilişkin bir uzlaşmanın ve ortak kabulün olması çalışma alanının bilimsellik çatısı altına girebilmesinde önemli bir role sahiptir (Büyüknisan, 2008: 137). Dolayısıyla, çeviri disiplininde de sadece alan adı kavramıyla değil, alanın kapsadığı alt kavramlar ve bunların adlandırılmasıyla da ilgili olarak bir uzlaşma ve tutarlılık olması gerekmektedir. Bu noktada, “insanların dış dünyayı algılayarak anlamlı iletilere dönüştürdükleri ve bu anlamlı iletileri de dış dünyayla paylaştıkları dinamik bir süreç” (Yalçın ve Şengül, 2007:749) olarak tanımlanabilecek iletişim önemli bir unsurdur.

KAYNAKÇA

- AKALIN- HALUK, A ve BAŞK. (2011) *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- AKSOY, B. (2002) *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- BERNANDO, M.A. (2007). 20th Century Approaches to Translation- AHistographical Survey. Santoyo, J.C. & Lanero J.J. (edi.) *Estudios de Traducción y Recepcion*, 83-99.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

- BERK, Ö. (2005). *Kuramlar Işığında Çeviribilim Terimcesi*, Multilingual, İstanbul.
- BÜYÜKNİSAN, Emra (2008). “Çeviribilimde Kavram Örgüsü – Bilimkuramsal Ölçütler Temelinde Bir Sorunsal mı?”, *Littera Edebiyat Yazıları Dergisi*, 23, 133-142.
- EGRO, Abazi G, (2009), “Dünyada ve Türkiye’de Anlam ve Kelime Drğişmelerine İlişkin Araştırmalar Münasebetiyle”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Osman Nedim Tuna), Volume 4/3, Spring 2009, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.707>, p: 841-870
- ERSOY, H. (2012). *Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği*, Araştırma Yayınları, Ankara.
- ERUZ, S. (2008). *Akademik Çeviri Eğitimi: Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi*, Multilingual, İstanbul.
- GÖKTÜRK, A. (2004). Çeviri Dillerin Dili’nden. M. Rıfat (hızl.). *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler* içinde. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008, 109-111.
- GÜRÇAĞLAR-TAHİR, Ş. (2005). *Kapılar: Çeviri Tarihine Yaklaşımlar*, Scala Yayıncılık.
- GÜRÇAĞLAR-TAHİR, Ş. (2011). *Çevirinin ABC’si*, Say Yayınları, İstanbul.
- HOLMES, J.S. (2004). Çeviribilimin Adı ve Doğası. (çev. A.Koş). *Çeviri Seçkisi II: Çeviri(bilim) Nedir?* içinde. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008, 109-111.
- KIZILTAN, R. (2001). Tarihte Çeviri. *Ankara Üniversitesi Dergiler Veritabanı*. 41(1), 37-68.
- MUNDAY, J. (2009) *The Routledge Companion to Translation Studies*, Routledge, New York, USA.
- ÖNER, BENGİ-I. (1995). "Çeviribilimde Bireysel Kuramlardan Geniş Ölçekli Bir Bakış Açısına Doğru", *Çeviri ve Çeviri Kuramı Üstüne Söylemler* (yay. haz. Mehmet Rıfat), Düzlem Yayınları, 9-32, İstanbul.
- TOSUN, M. (2007). *Çeviri Eleştirisi Kuramının Temelleri*, Sakarya Yayıncılık, Sakarya
- TOSUN, M. (2013). *Çeviri Eleştirisi Kuramı*, Aylak Adam, İstanbul.
- VENUTI, L. (2000) *The Translation Studies Reader*. Baker, M. (edi.), Routhledge, New York, USA.
- YALÇIN, KAAN S. ve Şengül, M. (2007), “Dilin İletişim Sürecindeki Rolü ve İşlevleri”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Osman Nedim Tuna), Volume 2/2, Spring 2007, www.turkishstudies.net, Doi Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.105> , p. 749-769.
- YAZICI, M. (2004). *Çeviri Etkinliği*, Multilingual, İstanbul.
- YAZICI, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*, Multilingual, İstanbul.
- YAZICI, M. (2011). *Çeviribilimde Araştırma*, Multilingual, İstanbul.
- KÜLTÜRAL, Z, “Dilbilgisi Terimleri Sözlükleri ve Terimlerin Kullanımında Görülen Aksaklıklar”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Mehmet Dursun Erdem), Volume 4/3, Spring 2009, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.787>, p. 2379-2389.

İnternet Kaynakları

AKBULUT, NİHAL-A. (2005)."Özerk Bir bilim Dalı Olarak Çeviribilim Adı ile İkimliği"(Bildiri)http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ayse_nihal_akbulut_ozerk_bir_bilim_dali_olarak_ceviribilim.pdf Erişim 1.12.2013

KURULTAY, T. (1999). "Çeviriye Bilimsel Bakış ve Türkiye'deki Gelişmeler", <http://ceviribilim.com/?p=246>. Erişim 11.11.2013.

<http://www.google.com/trends> Erişim 23.11.2013.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

